

**ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ
ІМЕНІ ІВАНА БОБЕРСЬКОГО**

Кафедра спортивного туризму

Скабара Роман

ЛЕКЦІЯ № 2

Основи туризмологічного знання

з навчальної дисципліни

„ТУРИЗМОЛОГІЯ”

Галузь знань: 07 „Управління та адміністрування”

Спеціальність: 073 „Менеджмент”

Освітній ступінь: магістр

1. Історична еволюція світових туристських зв'язків. Етапи розвитку туризму.
2. Особливості мандрівок у XIX ст. Елітарний туризм. Етап становлення масового туризму.
3. Концепції розвитку туризму.

Масове пересування людей у середньовічній Європі відбувалося в часи хрестових походів, які розпочали європейські лицарі та купці, що пливли за ними, щоб захопити чужі багатства і території. Слідом за ними рухалися на Схід священники і прочани в супроводі незліченої юрби бурлаків та знедолених. Однак, не зважаючи на різні цілі походів і подорожей, усі вони об'єктивно розширювали географічні знання людини. Докладні описи рік, морів, материків і країн залишили Марко Поло, Васко да Гама, Христофор Колумб та інші. Так створювалися передумови для великих географічних відкриттів кінця п'ятнадцятого – початку сімнадцятого століття.

До кінця дев'ятнадцятого століття завершився процес відкриття населених континентів. Було пройдено і досліджено цілком чи у більшій частині своєї течії усі великі річки, нанесено на карти великі озера, встановлено найважливіші ознаки рельєфів населених територій.

Розширення торговельних і культурних зв'язків, географічні відкриття, що розширили межі відомого, зумовили збільшення рухливості населення, а це сприяло пізнанню людством навколишнього світу.

За багаторічну історію подорожей, географічних відкриттів, промислового освоєння нових територій, розширення господарських зв'язків були накопичені численні наукові та літературні матеріали, звіти та щоденники. Вони стали неоціненним скарбом для поповнення людством знань у різних царинах науки, культури, техніки. У багатьох людей з'явилася природна потреба побачити нові райони та країни, ознайомитися з життям і звичаями інших країн. Це зумовило виникнення особливої форми подорожей – туризму.

Природно, що процес активізації господарських зв'язків не тільки збільшував у величезних масштабах рух населення, а й супроводжувався будівництвом доріг, облаштуванням готелів, ресторанів, створенням зон відпочинку, лікування, вивченням історичних і географічних пам'яток тощо.

Із появою регулярного руху пасажирського транспорту, мережі підприємств харчування і засобів розміщення відпало багато елементів ризику і труднощів, які сторіччями були пов'язані з подорожами. Наприкінці вісімнадцятого століття представників заможних класів європейських держав, які відвідували зарубіжні країни з цікавістю та для розваги, називали туристами. До початку дев'ятнадцятого століття переважно це була аристократія і буржуазія.

Початок двадцятого століття пов'язаний з виникненням і розвитком національного (етнічного) туризму. З'явився також новий, принципово відмінний від інших видів транспорту – автомобільний. Особливо великим поштовхом для розвитку туристичних подорожей стала поява автобусів. Однак до першої світової війни більша частина туристів та мандрівників користувалась залізничним або морським транспортом.

З кінця 1960-х років в рекреаційній географії популярності набув системний підхід, який обґрунтувала група московських учених на чолі з В.С.Преображенським. У 80-х роках зацікавленість системним багатовимірним аналізом розвитку рекреаційної географії зменшилась. Однак він залишається одним із важливих методів дослідження.

Останнім часом з'явилися нові підходи в дослідженні географії туризму. Вони пов'язані з розширенням предмету дослідження за рахунок географії поведінки, так званої бігейвіористської географії, що охоплює індивідуальні особливості поведінки відпочиваючого, тобто туриста. Такий розвиток дослідження, тобто наближення географії туризму до предмету вивчення гуманістичної географії, польський учений А.Ковальчик пояснює такими причинами: відсутністю відповідного масиву статистичних даних,

що стосується поведінки у туризмі; незначною кількістю фундаментальних робіт у галузі туризму; міцними зв'язками географії туризму з соціологією і психологією, де бігейвіористський підхід отримав всезагальне визнання; застосування нетрадиційних для географії методів дослідження (інтерв'ю, спостереження, анкетування та ін.); специфікою предмету дослідження, що тісно пов'язаний одночасно як з природними, так і з суспільно-культурним середовищем. Важливим чинником, на наш погляд, стали також зміни у самому туризмі – колись елітарний та малочисельний туристичний рух у середині ХХ ст. став масовим, багатомільйонним, охопивши широкі верстви населення.

У вітчизняній науці теоретичним засадам розвитку географії туризму присвячено праць небагато (М.П.Крачило, О.О.Бейдик, О.О.Любіцева та ін.), а розгляд теорій та концепцій досліджень майже відсутній. Однією з таких наукових робіт, у якій розглянуто концепції дослідження туризму, є монографія польського вченого А.Ковальчика “Географія туризму”, 2002, підходи якого взяті за основу під час написання цієї праці.

Теорія розвитку туризму безпосередньо пов'язана з теорією стадій економічного росту, яку розробив американський економіст-історик Волт У. Ростоу. Згідно з його концепцією суспільство проходить п'ять стадій росту – традиційне суспільство, дозрівання умов для піднесення, стадія піднесення, період технічної зрілості і період масового споживання. Однією з головних умов функціонування згаданої теорії є мобілізація внутрішніх та зовнішніх інвестицій задля прискорення економічного росту. На думку У.Ростоу, всі розвинені країни пройшли стадію піднесення і продовжують шлях до самовдосконалення. Щодо інших країн і зокрема країн, що розвиваються, то вони перебувають на стадіях традиційного суспільства або дозрівання передумов для подальшого росту. Тому в них відсутні внутрішні інвестиції, не створено економічних передумов для інвестування територій, багатих на туристичні ресурси і є придатними для масового туризму. З огляду на це розвиток туризму та інших галузей і сфер людської діяльності

в країнах, що розвиваються і тих, що не перебувають на стадії економічного піднесення, дуже залежні від рівня інвестування зацікавлених розвинених країн світу. Отже, розвиток туризму в країні або у регіоні з переважанням туристичних ресурсів тісно пов'язаний зі стадією економічного розвитку, тобто зі стадією піднесення, коли створюються сприятливі умови як для мобілізації внутрішніх, так і іноземних інвестицій у розвиток індустрії туризму.

Теорія розвитку туризму концептуально відповідає моделі залежного розвитку, яка здобула широку популярність на заході ще у 1970-х роках. Її заснував відомий аргентинський економіст Р.Пребіш. Згідно з вказаною моделлю економічний стан однієї групи країн, що характеризується вищим рівнем розвитку, зумовлює розвиток іншої групи менш розвинених країн. Ці відносини залежності зводяться до того, що є групи країн, в яких економіка може успішно розвиватися лише за умови зовнішнього впливу на них групи більш розвинених країн.

Концепція ареалу туристичної активності. Сутність цієї концепції, яку розробив Д.Гетц, полягає у тому, що у містах з розвиненою туристичною функцією туристичні послуги і більша частина туристичного бізнесу концентрується в центральній частині міста або поблизу нього, у так званому середмісті. Принциповим положенням у цій концепції є те, що оптимальні умови для розвитку міського туризму зосереджені переважно у центральній частині агломерації, де сконцентровано такі атрактивні об'єкти як пам'ятки історії та архітектури, виставкові зали, театри і конференцзали, торговельні та харчові комплекси, різноманітні бюро, довідкові служби, готелі тощо. Їх компактне, доступне для пішоходів, розташування сприяє якісному обслуговуванню відвідувачів і високій туристичній активності саме у центральній частині міста. Найяскравішим прикладом у межах України є місто Львів, центральна частина якого визнана історичним заповідником, що входить до спадщини ЮНЕСКО. Вона перенасичена туристичними фірмами, екскурсійними маршрутами, готельними

об'єктами, ресторанами і кав'ярнями, належить до ареалу найвищої туристичної активності.

Четвертий етап освоєння території засвідчує деградацію ресурсної бази розвитку туризму, що спричиняє зменшення напливу відпочиваючих, погіршення екологічного стану, зниження життєвого рівня і відповідно занепад туристичної діяльності.

Отже неконтрольований розвиток туризму посилює антропогенний тиск на рекреаційні території, сприяє самознищенню розвитку туризму. Усе це вимагає наукового обґрунтування рекреаційно-туристичних навантажень та рівня економічної доцільності розвитку туризму.

Концепція туристичної урбанізації. Туристичні міста становлять нову і винятково форму урбанізації, що виникли внаслідок розвитку обслуговуючих функцій з наданням здебільшого туристично-рекреаційних послуг. На відміну від промислових міст, заснованих індустріальною епохою, туристичні міста є продуктом самої індустріалізації, під час якої виникла особлива потреба в оздоровленні і створенні поселень з набором міських послуг. Такі міста масово почали виникати в кінці XIX – на початку XX ст. (більшість відомих центрів туризму в Альпах: Давос, Ароза, Санкт-Моріц, Понтрезіна, Клостерс – у Швейцарії; Лех, Шрунс, Лангрена, Зурс, Сан-Антон – в Австрії; в Україні – Яремча, Ворохта, Сколе, Славське).

Міста, які виконують рекреаційно-туристичні функції суттєво відрізняються від інших, у першу чергу від промислових міст. Але вони несумісні з промисловістю, з розміщенням виробництв, що можуть зашкодити навколишньому середовищу, відповідним ресурсам, здоров'ю населення, відпочиваючим. Лікувальні та оздоровчі функції туристично-рекреаційних міст вимагають наявності в них чистого повітря, охайних парків, просторих зелених зон, екологічних рекреаційних ресурсів, сучасної соціальної інфраструктури. Міста, які спеціалізуються на оздоровленні та лікуванні, характеризуються динамічністю зростання населення і кількості працюючих, яке може змінюватися залежно від сезону обслуговування. Для

досягнення соціальної рівноваги у такі міста необхідно вкладати значні інвестиції, задля вдосконалення і розбудови не лише відпочинкової бази, а й інженерної інфраструктури, що покращить рівень обслуговування і сприятиме закріпленню місцевих кадрів.

Дещо по-іншому виглядає урбанізація сільської місцевості, що відбувається під впливом туризму. Аби досягнути статусу міського поселення, такі території повинні змінити систему сільської забудови, розвинути туристично-рекреаційну підприємливість, щоб наблизити структуру зайнятості до міських поселень і юридично закріпити нову структуру землекористування. Загалом туристична урбанізація сприяє економічним, професійно-демографічним і культурним змінам, що ведуть до підвищення життєвого рівня місцевого населення та покращення обслуговування відпочиваючих.

Рекомендована література:

1. Практика сучасного туризму: соціальна та економічна ефективність / Матеріали міжнародної конференції. – К., 2009. – С. 215-240.
2. В. А. Смолій. Енциклопедичний словник-довідник з туризму. / В. А. Смолій, В. К. Федорченко, В. І. Цибух. – К., 2006. – С. 367.
3. Любіцева О.О. Туризмознавство: вступ до фаху: підручник / О.О. Любіцева, В.К. Бабарицька. - К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2008. - 335 с.
4. Туризмологія : програма дисципліни спеціалізації підготовки магістрів галузі знань 24 "Сфера обслуговування", спеціальності 242 "Туризм", спеціалізації "Туризмознавство" / розроб. Скабара Р. М. - Львів, 2018. - 9 с. <http://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/20350>
5. Понамаренко А. Структурно-динамічні процеси розвитку готельного господарства Львівської області / Анастасія Понамаренко, Роман Скабара // День студентської науки: зб. матеріалів щоріч. студент. наук. конф. - Львів : ЛДУФК, 2018. - С. 160-162.
6. Скабара Р. Передумови використання музейного фонду Львівської області як туристичного ресурсу / Роман Скабара, Наталія Кокотко // Сучасний стан, проблеми та перспективи розвитку туризму в регіонах України : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф. (18-19 травня 2017 р., м. Львів). - Львів, 2017. - С. 103-104. <http://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/9730>
7. Скабара Р. Передумови та основні напрями інвестування санаторно-курортного господарства Львівської області // Інноваційний розвиток

- національної економіки: матеріали міжнар. наук.-практ. Інтернет-конф., 7-8 квітня 2011 р. – Тернопіль: Крок, 2011. - С.327-328.
8. Скабара Р.М. Передумови та перспективи розвитку музейного туризму в Львівській області // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Географічні науки. – Луцьк: РВВ Вежа, 2011. – Вип. 18. – С. 133-136.
  9. Скабара Р. М. Суспільно-географічні аспекти трансформаційних процесів в готельному господарстві Львівської області / Скабара Р. М. // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Географія. – Тернопіль, 2011. – Вип. 2. – С. 142-147.
  10. Скабара Р. Сучасний стан та перспективи розвитку готельного господарства Львівської області / Роман Скабара // Проблеми активізації рекреаційно-оздоровчої діяльності населення : матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. (11-12 травня 2006 р.). - Львів, 2006. - С. 29-30.